

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
Кафедра конституційного права та прав людини**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Перший проректор НАВС
полковник поліції

Станіслав ГУСАРЄВ

2023

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО»

Статус дисципліни: обов'язкова

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Ступінь вищої освіти: бакалавр

Галузі знань: 08 Право

Спеціальність: 081 Право

Освітня програма: «Право»

Форми здобуття вищої освіти: денна, заочна

Мова викладання: українська

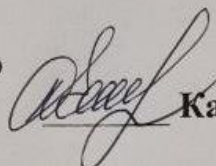
Форма підсумкового контролю: екзамен

Розробник:

Володимир ДЕМИДЕНКО – професор кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

Робочу програму схвалено на засіданні кафедри конституційного права та прав людини протокол від 21 грудня 2023 № 8.

Завідувач кафедри конституційного права та прав людини

Катерина СЬОХ

Схвалено науково-методичною радою НАВС

Протокол від 22.12.2023 № 15

Голова науково-методичної ради

Станіслав ГУСАРЄВ

Результати перегляду робочої програми навчальної дисципліни

Робоча програма переглянута на 20_/20_ н.р. без змін, зі змінами (Додаток ___).

протокол засідання кафедри
від __. __. 20__ № __

протокол науково-методичної ради
від __. __. 20__ № __

протокол засідання кафедри
від __. __. 20__ № __

протокол науково-методичної ради
від __. __. 20__ № __

протокол засідання кафедри
від __. __. 20__ № __

протокол науково-методичної ради
від __. __. 20__ № __

протокол засідання кафедри
від __. __. 20__ № __

протокол науково-методичної ради
від __. __. 20__ № __

© Володимир ДЕМИДЕНКО, 2023 рік

© Національна академія внутрішніх справ, 2023 рік

1. Програма навчальної дисципліни

Предметом вивчення навчальної дисципліни є:

- поняття, предмет та метод правового регулювання конституційного права та його джерела;
- Конституція України та її розвиток;
- конституційний лад і його закріплення в Конституції України;
- основи правового статусу людини і громадянина, громадянство України, правове становище іноземців та осіб без громадянства, правовий статус біженців;
- конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина;
- народне волевиявлення;
- конституційна система органів державної влади;
- конституційно-правовий статус парламенту в Україні та зарубіжних країнах;
- конституційно-правовий статус глави держави в Україні та зарубіжних країнах;
- конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні та зарубіжних країнах;
- конституційні засади судової влади та прокуратури в Україні та зарубіжних країнах;
- територіальний устрій України та зарубіжних країн;
- конституційні засади місцевого самоврядування в Україні та зарубіжних країнах;
- форма держави в Україні та зарубіжних країнах.

Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни «Конституційне право» є підготовка висококваліфікованих фахівців, здатних розв'язувати складні спеціалізовані задачі і проблеми практичної діяльності, що характеризуються комплексністю, на основі отриманих знань, умінь, навичок щодо провідної галузі національного права – «Конституційного права», її норм та інститутів, а також сприяти формуванню патріотизму, громадсько-політичної та правової культури майбутнього працівника

Завданнями вивчення дисципліни «Конституційне право» є формування у здобувачів вищої освіти фундаментального теоретичного підґрунтя правової культури, правового світогляду і правового мислення; навчання здобувачів вищої освіти правильно здійснювати правову оцінку соціально значущих фактів, політичних подій і процесів, використовувати свій світоглядний потенціал для прийняття юридично значущих рішень; формування й утвердження у здобувачів вищої освіти активної громадянської позиції стосовно необхідності правомірної поведінки і протидії правопорушенням; навчання здобувачів вищої освіти орієнтуватися в чинному вітчизняному законодавстві; сприяння оволодінню здобувачами вищої освіти компетенціями із застосування норм права в ході правоохоронної діяльності тощо.

Перекревізити: Теорія держави та права.

Постреквізити: Адміністративне право, Кримінальне право, Міжнародне право.

Перелік компетентностей відповідно до освітньої програми ступеня вищої освіти бакалавра

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК3. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК4. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК11. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства; усвідомлення цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідності його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК12. Здатність усвідомлювати рівні можливості та гендерні проблеми.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК3. Цінування та повага до гідності людини як найвищої соціальної цінності, розуміння її правової природи.

СК4. Здатність застосовувати Конвенцію про захист прав людини та основоположних свобод, а також прецедентну практику Європейського суду з прав людини.

СК7. Здатність застосовувати норми та інститути права, щонайменше з таких галузей, як: конституційне право, адміністративне право і адміністративне процесуальне право, цивільне і цивільне процесуальне право, трудове право, кримінальне і кримінальне процесуальне право.

СК11. Здатність визначати належні та прийнятні для юридичного аналізу факти.

СК12. Здатність аналізувати правові проблеми та обґрунтовувати правові позиції.

Програмні результати навчання:

РН 18. Застосовувати в професійній діяльності основні сучасні правові доктрини, цінності та принципи функціонування національної правової системи.

РН 19. Пояснювати природу та зміст основних правових явищ і процесів.

РН 20. Виокремлювати і аналізувати юридично значущі факти і робити обґрунтовані правові висновки.

РН 21. Готувати проекти необхідних актів застосування права відповідно до правового висновку зробленого у різних правових ситуаціях.

РН 22. Надавати консультації щодо можливих способів захисту прав та інтересів клієнтів у різних правових ситуаціях.

Знання, уміння, навички

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми здобувачі вищої освіти повинні:

знати :

- поняття, предмет, метод, систему та джерела конституційного права;
- історичний досвід конституційного будівництва, основи теорії конституціоналізму;
- характеристики загальних засад конституційного ладу України;

- конституційну регламентацію прав, свобод та обов'язків людини і громадянина;
- характеристики конституційно-правового регулювання виборів та референдуму;
- конституційні положення організації та функціонування законодавчої, виконавчої та судової влади в Україні;
- конституційно-правові основи територіального устрою України;
- конституційно-правові основи місцевого самоврядування в Україні;
- особливості форми держави в зарубіжних країнах;
- правовий статус глави держави в зарубіжних країнах;
- правове становище органів законодавчої влади в зарубіжних країнах;
- поняття та систему органів виконавчої влади в зарубіжних країнах;
- особливості судової влади в зарубіжних країнах.

вміти :

- давати усні та письмові аргументовані відповіді з питань навчальної дисципліни;
- володіти конституційно-правовими поняттями і категоріями;
- використовувати знання з конституційного права в юридичній практиці;
- відслідковувати зв'язки норм конституційного права з нормами інших галузей права;
- в межах допустимого давати аналіз і тлумачення норм конституційного права;
- використовувати конституційно-правові процедури захисту прав і свобод людини і громадянина;
- обґрунтовувати конституційність і доцільність правових рішень.

навички:

- використовувати понятійно-категоріальний апарат науки конституційного права для вирішення правових проблем;
- застосувати теоретичні знання для високопрофесійного виконання службових обов'язків в процесі правореалізаційної та правозастосовної діяльності;
- практично застосовувати набуті знання при вирішенні професійних завдань, пов'язаних з конституційно-правовими відносинами;
- формулювати та обґрунтовувати правові висновки, пропозиції, рекомендації.

2. Структура навчальної дисципліни

Найменування показників	Характеристика навчальної дисципліни			
	денна форма здобуття вищої освіти		заочна форма здобуття вищої освіти	
	д/б	ксф	д/б	ксф
Кількість кредитів ECTS - 5	рік підготовки			
	1	2		2
	Семестр			
	2	3		4
Загальна кількість годин за денною формою здобуття вищої освіти – 150 год.	Лекції			
	30	30		6
	Семінарські			
Загальна кількість годин за заочною формою здобуття вищої освіти – 90 год.	44	44		20
	Практичні			
	Самостійна робота			
	76	76		124
	Вид контролю			
	залік/екзамен	екзамен		екзамен

3.1. Тематичний план
(для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти, за денною формою навчання, за кошти державного бюджету та кошти фізичних або юридичних осіб)

№ з/п	Назва тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна робота
1	Конституційне право - провідна галузь національного права.	10	4	2	2		6
2	Конституція України та її розвиток.	8	4	2	2		4
3	Конституційний лад і його закріплення в Конституції України.	8	4	2	2		4
4	Основи правового статусу людини і громадянина.	10	6	2	4		4
5	Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.	6	2	-	2		4
6	Народне волевиявлення.	10	6	2	4		4
7	Конституційна система органів державної влади.	6	2	-	2		4
8	Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.	10	6	2	4		4
9	Конституційно-правовий статус Президента України.	8	4	2	2		4
10	Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади.	8	4	2	2		4
11	Конституційні засади судової влади в Україні.	8	4	2	2		4
12	Територіальний устрій України.	8	4	2	2		4
13	Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні.	12	6	2	4		6

14	Форми держави в зарубіжних країнах.	6	2		2		4
15	Глава держави в зарубіжних країнах.	8	4	2	2		4
16	Органи законодавчої влади в зарубіжних країнах.	8	4	2	2		4
17	Виконавча влада в зарубіжних країнах.	8	4	2	2		4
18	Судова влада в зарубіжних країнах.	8	4	2	2		4
Всього годин		150	74	30	44		76
Підсумковий контроль - екзамен							

3.2. Тематичний план

(для здобувачів вищої освіти ступеня бакалавра на основі повної загальної середньої освіти, за заочною формою навчання, за кошти фізичних або юридичних осіб)

№ з/п	Назва тем	Нормативний обсяг годин	Всього годин з викладачем	З них:			
				Лекцій	Семінарських занять	Практичних занять	Самостійна робота
1	Конституційне право – провідна галузь національного права.	12	4	2	2		8
2	Конституція України та її розвиток.	8	2	-	2		6
3	Конституційний лад і його закріплення в Конституції України.	10	2	-	2		8
4	Основи правового статусу людини і громадянина.	10	2	-	2		8
5	Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні.	6	-	-	-		6
6	Народне волевиявлення.	12	4	2	2		8
7	Конституційна система органів державної влади.	6	-	-	-		6
8	Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.	12	4	2	2		8

9	Конституційно-правовий статус Президента України.	10	2	-	2		8
10	Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади.	10	2	-	2		8
11	Конституційні засади судової влади в Україні.	10	2	-	2		8
12	Територіальний устрій України.	6	-	-	-		6
13	Конституційні засади місцевого самоврядування в Україні.	8	2	-	2		6
14	Форми держави в зарубіжних країнах.	6	-	-	-		6
15	Глава держави в зарубіжних країнах.	6	-	-	-		6
16	Органи законодавчої влади в зарубіжних країнах.	6	-	-	-		6
17	Виконавча влада в зарубіжних країнах.	6	-	-	-		6
18	Судова влада в зарубіжних країнах.	6	-	-	-		6
Всього годин		150	26	6	20		124
Підсумковий контроль - екзамен							

4.1. Плани семінарських занять

Тема 1. Конституційне право України - провідна галузь національного права України.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття та предмет галузі конституційного права. Місце та роль конституційного права в системі національного права України.
2. Конституційно-правові норми та їх специфіка. Підстави класифікації та види конституційно-правових норм.
3. Конституційно-правові принципи, інститути, підгалузі.
4. Поняття, структура та специфіка конституційно-правових відносин.
5. Поняття та система джерел конституційного права України.
6. Відповідальність в конституційному праві.
7. Предмет, система, джерела та функції науки конституційного права.

Теми рефератів, доповідей

1. Система конституційного права.
2. Місце науки конституційного права в системі юридичних наук.
3. Поняття та предмет навчальної дисципліни «Конституційне право України».

Перелік ключових термінів та понять теми: конституційне право, державне право, галузь, наука конституційного права, функції, форма конституційного права, природні та позитивіські джерела конституційного права, норма конституційного права, інститут конституційного права, конституційні правовідносини, конституційно-правова відповідальність

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на теорію конституційного права, його розуміння, як галузі права, галузі законодавства, юридичну науку та навчальну дисципліну, місце і роль в системі національного права України.

Тема 2. Конституція України та її розвиток.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття, ознаки та предмет конституції.
2. Структура та види конституцій.
3. Основні положення теорії конституціоналізму: сутність, функції, риси та юридичні властивості конституції. Охорона конституції.
4. Історія конституційного розвитку України.
5. Порядок прийняття, введення в дію Конституції України та внесення до неї змін.
6. Поняття, основні етапи та головні напрямки новітньої конституційної реформи в Україні.

Теми рефератів, доповідей

1. Конституційні акти незалежної України: загальна характеристика.
2. Перша Конституція незалежної Української держави – Конституція УНР від 29 квітня 1918 року.
3. Розробка і прийняття Конституції України 1996 року.

Перелік ключових термінів та понять теми: поняття конституції, види конституцій, конституціоналізм, етапи розвитку конституціоналізму, розвиток Конституції України, розробка та прийняття Конституції України 1996 року, риси та властивості Конституції України, функції конституції, форма, зміст та структура Конституції України, юридичні властивості Конституції України, охорона Конституції України.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділи 13, 14 та 15 Конституції України, проблематику конституційної реформи в Україні.

Тема 3. Конституційний лад і його закріплення в Конституції України.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття конституційного ладу та його співвідношення з суспільним та державним ладом.
2. Закріплення загальних засад конституційного ладу в Конституції України.
3. Народний суверенітет і його співвідношення з національним і державним суверенітетом. Форми здійснення народовладдя.
4. Форма правління, територіального устрою та державно-правового режиму згідно Конституції України.
5. Україна – суверенна і незалежна держава, демократична, правова, соціальна держава.
6. Конституція про основні функції і обов'язки Української держави.
4. Захист конституційного ладу України.

Теми рефератів, доповідей

1. Гуманістичні і демократичні засади конституційного ладу України.
2. Засади конституційного ладу як загальний конституційно-правовий інститут.
3. Політичні, економічні і соціальні засади конституційного ладу України.

Перелік ключових термінів та понять теми: конституційний лад, державний лад, принципи конституційного ладу, основи конституційного ладу, норми конституційного ладу, основи конституційного ладу як загальний конституційно-правовий інститут, гуманістичні засади конституційного ладу, норми, що закріплюють форму української держави, якісні риси конституційного ладу, економічні, політичні, правові, соціальні, культурні, мовні, духовні засади конституційного ладу.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 1 Конституції України, теорію суверенітетів, формальні та змістовні ознаки Української держави.

Тема 4. Основи правового статусу людини і громадянина

Семінарське заняття – 4 год.

Семінар 1 – 2 год.

1. Поняття та види правових статусів людини і громадянина. Поняття та елементи конституційного правового статусу людини та громадянина.
2. Основні принципи правового статусу людини і громадянина та їх конституційне закріплення.
3. Громадянство України: поняття, ознаки, принципи.
4. Належність, набуття та припинення громадянства України.

Семінар 2 – 2 год.

1. Повноваження органів, організацій і посадових осіб щодо вирішення питань громадянства України. Виконання рішень, прийнятих з питань громадянства України.
2. Поняття правового статусу іноземців та осіб без громадянства. Правове регулювання перебування іноземців та осіб без громадянства в Україні.
3. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства за порушення законів України.
4. Правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту в Україні.
5. Правовий статус внутрішньо переміщених осіб.

Теми рефератів, доповідей:

1. Основи правового статусу людини і громадянина як загальний конституційно-правовий інститут.
2. Особливості правового статусу окремих категорій іноземців.
3. Депортація та екстрадиція іноземців.

Перелік ключових термінів та понять теми: поняття правового статусу людини і громадянина, основи правового статусу людини і громадянина, принципи правового статусу людини і громадянина, правосуб'єктність, громадянство, поняття громадянства, підстави набуття громадянства, підстави припинення громадянства, органи, що вирішують питання громадянства, оскарження рішень з питань громадянства, відповідальність за порушення законодавства про громадянство, правовий статус іноземців і осіб без громадянства, правовий статус біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на загальну теорію прав людини, міжнародні договори з прав людини, розділ 2 Конституції України.

Тема 5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття, природа та риси конституційних прав та свобод людини і громадянина.
2. Класифікація конституційних прав і свобод людини і громадянина.
3. Конституційні гарантії захисту та практичного здійснення прав та свобод людини і громадянина.
4. Конституційні обов'язки людини і громадянина. Класифікація конституційних обов'язків людини і громадянина.

Теми рефератів, доповідей

1. Особисті та політичні права і свободи.
2. Економічні, соціальні та культурні права і свободи
3. Українське законодавство про права, свободи, законні інтереси і обов'язки людини і громадянина.
4. Принцип свободи людини. Основні положення вчення про свободу.
5. Міжнародний захист прав і свобод.
6. Проблема обмеження прав людини.

Перелік ключових термінів та понять теми: права та свободи людини і громадянина, класифікація прав та свобод людини і громадянина, гарантії захисту та практичного здійснення прав та свобод людини і громадянина, обов'язки людини і громадянина, покоління прав людини, економічні, політичні, соціальні, культурні права і свободи.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на загальну теорію прав людини, міжнародні договори з прав людини, розділ 2 Конституції України.

Тема 6. Народне волевиявлення.

Семінарське заняття – 4 год.

Семінар 1 – 2 год.

1. Поняття та види виборів, їх соціальні функції.
2. Виборче право і виборча система. Особливість виборчої системи України.
3. Конституційні принципи виборчого права України.
4. Виборчий процес в Україні: поняття та стадії.

Семінар 2 – 2 год.

1. Правовий статус виборчих комісій.
2. Порядок обрання народних депутатів України.
3. Місцеві вибори в Україні.
4. Поняття та види референдумів, їх соціальні функції.

5. Предмет референдуму. Призначення та проведення референдумів.

Теми рефератів, доповідей

1. Організація і проведення всеукраїнського референдуму. Правові наслідки всеукраїнського референдуму.
2. Організація та проведення місцевого референдуму.
3. Принцип вільних виборів та можливість його обмеження.

Перелік ключових термінів та понять теми: вибори, соціальні функції виборів, види виборів, виборче право, виборча система, принципи виборчого права України, виборчий процес, референдум, види референдумів, предмет референдуму, призначення та проведення референдумів.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 3 Конституції України, останні події пов'язані із проведенням виборів та референдумів в Україні. Важливо обдумати та виказати своє відношення до них, шляхи удосконалення цих політико-правових явищ.

Тема 7. Конституційна система органів державної влади.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Державний механізм та державний апарат України.
2. Поняття та ознаки органу державної влади.
3. Конституційна система органів державної влади України.
4. Принципи організації і діяльності державних органів України та їх закріплення в Конституції України.

Теми рефератів, доповідей

1. Конституційно-правове регулювання питань організації і діяльності органів державної влади.
2. Контрольно-наглядові та правоохоронні органи України.
3. Взаємодія органів державної влади України.

Перелік ключових термінів та понять теми: державний механізм України, державний апарат України, поняття та ознаки органу державної влади, конституційна система органів державної влади України, принципи організації і діяльності державних органів України та їх закріплення в Конституції України.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділи 4, 5, 6, 7, 8, 12 Конституції України.

Тема 8. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.

Семінарське заняття – 4 год.

Семінар 1 – 2 год.

1. Верховна Рада - парламент України. Поняття та ознаки парламенту. Види

парламентів.

2. Чисельний склад та структура Верховної Ради України. Строки повноважень Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.

3. Компетенція та акти Верховної Ради України.

4. Статус народного депутата України.

Семінар 2 – 2 год.

1. Сесія Верховної Ради України. Розгляд питань на пленарних засіданнях Верховної Ради України.

2. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження.

3. Посадові особи Верховної Ради України.

4. Поняття та стадії законодавчого процесу. Особливості проходження конституційних законів.

5. Депутатські фракції (групи), коаліція депутатських фракцій, Погоджувальна рада депутатських фракцій (груп) у Верховній Раді України.

6. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: функції та повноваження.

Теми рефератів, доповідей

1. Прийняття законопроекту.

2. Введення в дію законів та інших актів Верховної Ради України.

3. Спеціальні парламентські процедури.

Перелік ключових термінів та понять теми: парламент. Поняття та ознаки парламенту. Види парламентів. Чисельний склад Верховної Ради України. Структура Верховної Ради України. Строки повноважень Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України. Компетенція та акти Верховної Ради України. Статус народного депутата України. Сесія Верховної Ради України. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження. Посадові особи Верховної Ради України. Депутатські фракції у Верховній Раді України. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 4 Конституції України, законодавчі акти, що регламентують діяльність Верховної Ради України, парламентів інших країн світу у порівняльно-правовому аспекті.

Тема 9. Конституційно-правовий статус Президента України.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Місце і роль Президента України в механізмі державної влади.

2. Компетенція Президента України.

3. Строк повноважень Президента України. Підстави і порядок дострокового припинення повноважень Президента України.

4. Акти Президента України.
5. Апарат Президента України.

Теми рефератів, доповідей

1. Порядок обрання Президента України.
2. Конституційно-правові основи взаємовідносин Президента України з Верховною Радою України.
3. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.

Перелік ключових термінів та понять теми: місце і роль Президента України в механізмі державної влади. Компетенція Президента України. Строк повноважень Президента України. Апарат Президента України. Акти Президента України.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 5 Конституції України, законодавство, яке регламентує правовий статус Президента України. Важливо зрозуміти особливості виборчого процесу Президента України.

Тема 10. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття, ознаки та система виконавчої влади в Україні.
2. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України.
3. Система центральних органів виконавчої влади.
4. Конституційно-правовий статус міністерств в Україні.
5. Центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.
6. Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження.

Теми рефератів, доповідей

1. Конституційні засади адміністративної реформи в Україні.
2. Конституційний статус Уряду в інших країнах світу.
3. Виконавча влада: світовий досвід та українська модель.

Перелік ключових термінів та понять теми: поняття, ознаки та система виконавчої влади в Україні. Конституційний статус Кабінету Міністрів України. Прем'єр - міністр України. Компетенція Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України. Апарат Кабінету Міністрів України. Центральні органи виконавчої влади. Місцеві органи виконавчої влади: система, порядок формування, повноваження.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 6 Конституції України, законодавство, яке регламентує правовий статус органів виконавчої влади, а також зміст адміністративної реформи, як складової

конституційної реформи в Україні.

Тема 11. Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний Суд України. Прокуратура.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Судова влада. Конституційні принципи та засади правосуддя. Система судових органів України.

2. Конституційна юрисдикція. Склад, порядок формування та повноваження Конституційного Суду України. Процедура розгляду справ Конституційним Судом України.

3. Спеціалізовані суди: система та компетенція.

4. Конституційно-правовий статус суддів в Україні.

5. Вища рада правосуддя: склад та компетенція.

6. Конституційно-правові основи організації та діяльності прокуратури.

Теми рефератів, доповідей

1. Конституційні засади судово-правової реформи в Україні.

2. Правовий статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

3. Порядок зайняття посади судді.

Перелік ключових термінів та понять теми: судова влада. Система судових органів України. Місце Конституційного Суду України в механізмі державної влади. Склад, порядок формування та повноваження Конституційного Суду України. Процедура розгляду справ Конституційним Судом. Конституційно-правовий статус суддів в Україні. Вища рада правосуддя: склад та компетенція.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділи 7 та 8 Конституції України, законодавство, яке регламентує правовий статус органів правосуддя та прокуратури, а також зміст судово-правової реформи, як складової конституційної реформи в Україні.

Тема 12. Територіальний устрій України.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття та конституційні засади територіального устрою України

2. Територіальна автономія. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим

3. Система адміністративно-територіального устрою України

4. Правовий режим тимчасово окупованої території України

5. Конституційно-правовий статус столиці України

Теми рефератів, доповідей

1. Забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово

окупованій території України.

2. Особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях.

3. Реінтеграція тимчасово окупованих територій України.

Перелік ключових термінів та понять теми: поняття та конституційні засади територіального устрою України. Система адміністративно-територіально устрою України. Конституційно-правовий статус Автономної Республіки Крим. Правовий режим тимчасово окупованої території України. Система адміністративно-територіального устрою України. Забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділи 9 та 10 Конституції України, законодавство, яке регламентує правовий режим тимчасово окупованої території України.

Тема 13. Конституційні засади місцевого самоврядування.

Семінарське заняття – 2 год.

Семінар 1 – 2 год.

1. Поняття, ознаки та теорії місцевого самоврядування.
2. Територіальна, матеріальна, фінансова, організаційна та правова основи місцевого самоврядування.
3. Сфера компетенції та акти місцевого самоврядування.
4. Система місцевого самоврядування.
5. Територіальна громада – первинний суб'єкт місцевого самоврядування. Форми безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою.

Семінар 2 – 2 год.

1. Місцеві ради – представницький орган місцевого самоврядування.
2. Правовий статус сільського, селищного, міського голови та старости в системі місцевого самоврядування.
3. Виконавчий комітет сільської, селищної, міської ради в системі місцевого самоврядування.
4. Органи самоорганізації населення.
5. Гарантії місцевого самоврядування.

Теми рефератів, доповідей

1. Місцеве самоврядування в системі народовладдя.
2. Основні наукові концепції місцевого самоврядування.
3. Найбільш поширені моделі місцевого самоврядування.
4. Місцевий референдум як форма безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою.
5. Добровільне об'єднання територіальних громад.

Перелік ключових термінів та понять теми: місцеве самоврядування в Україні. Система місцевого самоврядування. Територіальна громада – первинний суб’єкт місцевого самоврядування. Сільська, селищна, міська рада. Правовий статус сільського, селищного, міського голови, старости. Виконавчий комітет в системі місцевого самоврядування. Особливості статусу районних та обласних рад як органів місцевого самоврядування. Органи самоорганізації населення. Територіальна, матеріальна, фінансова, організаційна та правова основи місцевого самоврядування. Сфера компетенції місцевого самоврядування. Акти місцевого самоврядування. Порядок формування, організація роботи органів та посадових осіб місцевого самоврядування. Статус депутата місцевої ради. Форми безпосереднього здійснення муніципальної влади територіальною громадою. Гарантії місцевого самоврядування.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на розділ 11 Конституції України, законодавство, яке регламентує правовий статус місцевого самоврядування, головні напрямки муніципальної реформи в Україні.

Тема 14. Форми держави в зарубіжних країнах.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття та види форм державно-територіального устрою в зарубіжних країнах. Загальна характеристика форм держави в зарубіжних країнах.
2. Форми правління в зарубіжних країнах.
3. Форми державно-територіального устрою в зарубіжних країнах.
4. Державний режим в зарубіжних країнах.

Теми рефератів, доповідей

1. Виникнення федеративних держав і їх структура.
2. Розмежування предметів ведення федерації і її суб’єктів.
3. Поняття та сутність конфедерації.
4. Поняття та види автономій.

Перелік ключових термінів та понять теми: форма держави, форма правління, монархія, республіка, державний режим, унітарна держава, федеративна держава, автономія, сецесія, конфедерація.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що термін „форма держави” має докторальне походження. Необхідно запам’ятати, що основою характеру державного режиму є система методів здійснення державної влади. Слід відзначити, що у науці конституційного права використовують декілька підходів до структури федерації. Важливим моментом є те, що поряд з політико-територіальними утвореннями, структура і органи

яких регулюються конституційним правом, є і такі, що створені на основі міжнародних угод.

Тема 15. Глава держави в зарубіжних країнах.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття інституту глави держави його правовий статус. Місце глави держави в системі влади зарубіжних країн.
2. Повноваження глави держави.
3. Порядок обрання та заміщення посади глави держави.
4. Підстави припинення повноважень глави держави.
5. Особливості конституційно-правового статусу монарха.
6. Конституційно-правовий статус президента.

Теми рефератів, доповідей

1. Юридичний і фактичний статус глави держави.
2. Відповідальність глави держави.
3. Взаємовідносини глави держави з іншими гілками влади.

Перелік ключових термінів та понять теми: статус глави держави, обрання президента, контрасигнатура, регламентарна влада, промульгування, абсолютне вето, цивільний лист, форми президентури, віце-президент, системи спадкування (престолонаслідування), форми імпічменту.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що глава держави може бути одноособовим і колегіальним. Необхідно запам'ятати, що глава держави може розглядатися як складова частина парламенту, або як глава виконавчої влади і одночасно глава держави. Слід відзначити, що конституційний статус монарха характеризується тим, що він владарює за власним правом. Важливим моментом є те, що глава держави наділяється згідно з нормами конституційного права зарубіжних країн досить широкими повноваженнями, особливо у президентських і напівпрезидентських республіках і дуалістичних монархіях.

Тема 16. Органи законодавчої влади в зарубіжних країнах.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття та соціальна функція парламенту в зарубіжних країнах.
2. Види парламентів в зарубіжних країнах.
3. Способи формування парламентів в зарубіжних країнах.
4. Повноваження парламенту в зарубіжних країнах.
5. Внутрішня структура парламенту.
6. Порядок роботи парламенту в зарубіжних країнах.

Теми рефератів, доповідей

1. Парламент і парламентаризм.
2. Загальна і організаційна структури парламентів.
3. Конституційно-правовий статус парламентаря в зарубіжних країнах
4. Особливості законотворчого процесу в країнах світу.

Перелік ключових термінів та понять теми: законодавча влада, структура парламенту, палата, фракція, комітети, комісії, апарат парламенту, депутатський імунітет, депутатський індемнітет, інтерпеляція, консультативні парламенти.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що відповідно до концепції поділу влади однією із гілок державної влади є законодавча влада. Необхідно запам'ятати, що сучасний парламент – це вищий орган народного представництва. Слід відзначити, що парламенти країн мають різну внутрішню побудову. Важливим моментом є те, що у залежності від повноважень розрізняють декілька видів парламентів.

Тема 17. Органи виконавчої влади в зарубіжних країнах.

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття та місце уряду в системі вищих органів державної влади
2. Уряд: поняття, функції та завдання.
3. Порядок формування та склад уряду в зарубіжних країнах.
4. Відповідальність уряду.
5. Інші органи виконавчої влади: види та порядок формування.

Теми рефератів, доповідей

1. Урядовий апарат, його функції і політична роль.
2. Методи впливу уряду на законодавчу діяльність парламенту.
3. Уряд США.
4. Уряд Італії.
5. Уряд Великобританії.
6. Уряд Японії.

Перелік ключових термінів та понять теми: головний міністр, лорд, бюро уряду, рада міністрів, міністри без портфеля, види урядів, формування уряду, повноваження уряду, коаліційний уряд, тимчасовий уряд, відповідальність уряду.

Методичні вказівки.

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що

уряду належить виконавча політична влада, яка за своєю суттю є чи не найважливішою в державі. Необхідно запам'ятати, що важливе значення для характеристики урядів і з'ясування природи взаємозв'язків між органами законодавчої і виконавчої влади мають питання конституційної відповідальності. Слід відзначити, що Конституції і законодавство встановлюють різноманітні назви урядів. Важливим моментом є те, що система органів виконавчої влади складає єдину вертикаль.

Тема 18. Судова влада в зарубіжних країнах

Семінарське заняття – 2 год.

1. Поняття та особливості судової влади в зарубіжних країнах.
2. Конституційні принципи організації судової влади в країнах світу.
3. Система судової влади в зарубіжних країнах. Види судових органів.
4. Особливості конституційно-правового статусу суддів в зарубіжних країнах.
5. Моделі судових систем.

Теми рефератів, доповідей

1. Судова система Канади.
2. Судова влада Японії.
3. Судова система Німеччини.
4. Судова влада США.
5. Судова влада Великобританії.
6. Судова влада Болгарії.
7. Судова влада Італії.
8. Судова влада Франції.

Перелік ключових термінів та понять теми: судова влада, напрями здійснення судової влади, кадровий склад судової влади, соціальна роль судової влади, особливості судової влади, організація судової влади, моделі судової влади, системи судових органів, структура судової влади, конституційний статус суддів, суддівське самоврядування.

Методичні вказівки

При вивченні теми та підготовці до заняття слід звернути увагу на те, що на відміну від законодавчої влади, суд не створює загальні правила поведінки і не здійснює виконавчо-розпорядчих повноважень. Необхідно запам'ятати, що діяльність суду спирається на принципи, які закріплені у більшості зарубіжних конституцій. Слід відзначити, що особливістю судової влади як незалежної гілки є певна політична самостійність. Важливим моментом є те, що при розгляді, вирішенні тих чи інших конфліктів, які виникають у суспільстві, судді повинні керуватися законом, правосвідомістю та внутрішнім переконанням.

Підсумковий контроль – екзамен.

5. Завдання для самостійної роботи

Тема 1. Конституційне право України – провідна галузь національного права України.

Самостійна робота - 6 годин

Питання для самостійного вивчення

1. Письмово обґрунтуйте як співвідносяться між собою терміни “конституційне право” та “державне право”.
2. Письмово обґрунтуйте відмінність конституційного права України за його предметом та методом від інших галузей національного права України.
3. Користуючись Конституцією України, наведіть приклади уповноважуваних, зобов’язуваних та забороняючих конституційно-правових норм (3-4 норми) (письмово). Яка різниця між цими видами конституційно-правових відносин?
4. Користуючись Конституцією України, наведіть приклади конституційно-правових норм, внаслідок реалізації яких виникають конкретні, загальні конституційно-правові відносини і конституційно-правові стани (письмово). Яка різниця між цими видами конституційно-правових відносин?

Питання для самоконтролю:

1. У чому полягає специфіка норм матеріального та процесуального конституційного права України?
2. Роль та місце конституційного права у системі національного права України.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: природні та позитивіські джерела конституційного права, норма конституційного права, інститут конституційного права, конституційні правовідносини, конституційно-правова відповідальність

Тема 2. Конституція України та її розвиток.

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення

1. Що означають такі поняття: «конституція матеріальна» і «конституція формальна»; «конституція юридична» і «конституція фактична»? Яке співвідношення між цими поняттями? Чи має з’ясування їхньої сутності яке-небудь практичне (чи тільки теоретичне) значення?
2. Політико-правова характеристика сучасного етапу становлення нової конституційної системи України.
3. Охарактеризуйте суб’єктів та процедуру права прийняття конституції.
4. Письмово проаналізуйте Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010. У справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до Конституції України“

від 8 грудня 2004 року № 2222–IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України)

Питання для самоконтролю:

1. За якими критеріями здійснюється класифікація конституцій?
2. Яка конституція є формальна, матеріальна, юридична та фактична?
3. Який зміст конституції України?

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять:

Конституція, конституціоналізм, преамбула

Тема 3. Конституційний лад і його закріплення в Конституції України.

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення

1. Письмово проаналізуйте «Декларацію про державний суверенітет України» від 16 липня 1990 року та «Акт проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 року. Яке значення цих актів?

2. Характеристика державно-політичного режиму в Україні.
3. Гуманістичні і демократичні засади конституційного ладу України.
4. Проаналізуйте декларацію прав національностей України.

5. Письмово проаналізуйте правову позицію Конституційного Суду України щодо розуміння принципу верховенства права (ст. 8 Конституції України). Рішення КСУ від 2 листопада 2004 року № 15-рп про призначення судом більш м'якого покарання.

6. Письмово проаналізуйте правову позицію Конституційного Суду України щодо поняття «соціальні цінності».

Питання для самоконтролю:

1. Поняття конституційного, державного, суспільного ладу.
2. Гуманістичні та демократичні засади конституційного ладу.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: державний лад, конституційний лад, суспільний лад

Тема 4. Основи правового статусу людини і громадянина

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення (самостійна робота)

1. Розкрийте зміст компетенції та ролі Президента України та Комісії при Президентові України з питань громадянства щодо вирішення питань громадянства.

2. Розкрийте зміст компетенції та роль МВС України щодо вирішення питань громадянства.

Питання для самоконтролю:

1. Яка структура правового статусу людини і громадянина?
2. Які підстави набуття та втрати громадянства України?

3. Права та обов'язки іноземців.
4. Відповідальність іноземців та осіб без громадянства.
5. Особливості конституційно-правового статусу різних видів іноземців.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: громадянство, іноземець, біженець, апатриди, біпатриди.

Тема 5. Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина.

Самостійна робота - 4 години

Письмово проаналізувати:

1. Рішення КСУ від 7 лютого 2023 року № 1-р/2023у справі про повну загальну середню освіту.

2. Рішення КСУ від 19 квітня 2001 року № 4-рп у справі щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання.

3. Рішення КСУ від 12 червня 2007 року № 2-рп у справі про утворення політичних партій в Україні.

4. Рішення КСУ 20 січня 2012 року № 2-рп/2012 у справі щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України.

5. Рішення КСУ від 14 липня 2021 року № 1-р/2021 «У справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про забезпечення функціонування української мови як державної».

6. Рішення КСУ від 7 квітня 2021 року № 1-р(II)/2021 «У справі за конституційною скаргою громадянина України Дяченка Олександра Миколайовича та інших громадян України щодо відповідності Конституції України (конституційності) підпункту 13 пункту 4 розділу I Закону України "Про внесення змін та визнання такими, що втратили чинність, деяких законодавчих актів України" від 28 грудня 2014 року № 76-VIII» (Конституційний Суд України визнав неконституційною норму закону, якою Верховна Рада України уповноважила Уряд України визначати мінімальні розміри пенсії за інвалідністю громадянам України, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи).

Питання для самоконтролю:

1. Класифікація прав і свобод людини і громадянина.

2. Гарантії прав і свобод людини і громадянина.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: гарантії прав людини, економні гарантії, політичні гарантії, соціальні гарантії

Тема 6. Народне волевиявлення.

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення

1. Обґрунтуйте у чому полягає відмінність між поняттями «об'єктивне виборче право» та «суб'єктивне виборче право»?
2. Проаналізуйте Рішення КСУ від 5 жовтня 2005 року № 6-рп у справі про здійснення влади народом.
3. Обґрунтуйте правові наслідки абсентеїзму.
4. Опрацюйте кримінальний та адміністративний кодекс України у частині відповідальності за порушення виборчого законодавства.

Питання для самоконтролю:

1. Які стадії виборчого процесу?
2. У чому сутність виборчих систем ?

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: виборче право, мажоритарна виборча система, абсентеїзм.

Тема 7. Конституційна система органів державної влади.

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення

1. Розкрийте роль механізму стримування і противаг в організації державної влади.
2. Проаналізуйте конституційно-правовий статус прокуратури в Україні.
3. Встановіть місце Вищої ради правосуддя в системі органів державної влади України.
4. Опрацюйте напрями реформування державного апарату України.

Питання для самоконтролю:

1. Яка система органів державної влади України?
2. Місце і роль Президента України в механізмі державної влади.
3. Система органів виконавчої влади України в умовах децентралізації.
4. Контрольно-наглядові органи.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: механізм держави, апарат держави, принципи організації і діяльності державного апарату.

Тема 8. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України.

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення:

1. Розкрийте види парламентів та ключові тенденції реформування їх компетенції.
2. У чому полягає сутність контрольно-наглядових повноважень парламенту?

3. Проаналізуйте стадії законодавчого процесу в Україні.
4. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 17 жовтня 2002 року №17-рп у справі щодо повноважності Верховної Ради України.
5. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 1 квітня 2008 року №4-рп у справі про Регламент Верховної Ради.

Питання для самоконтролю:

1. Які функції та повноваження Верховної Ради України?
2. Які види спеціальних парламентських процедур?
3. Коаліція депутатських фракцій у Верховній Раді України.
4. Депутатський індемнітет.
5. Інститут депутатської недоторканності: зарубіжний досвід.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: парламент, парламентаризм, законодавство.

Тема 9. Конституційно-правовий статус Президента України

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення

1. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 10 грудня 2003 року № 19-рп у справі щодо недоторканності та імпичменту.
2. Проаналізуйте взаємовідносини Президента України з законодавчою, виконавчою та судовою гілками влади.
3. Обґрунтуйте підстави дострокового припинення повноважень Президента України?
4. У чому полягає сутність процедури контрасигнації?

Питання для самоконтролю:

1. Роль Президента України в системі органів державної влади.
2. Які функції та повноваження Президента України?

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: контрасигнація, промульгація, інавгурація

Тема 10. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України та інших органів виконавчої влади.

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Письмово проаналізуйте Рішення КСУ від 17 жовтня 2002 року №16-рп у справі про суміщення службової діяльності керівників органів виконавчої влади.
2. Письмово проаналізуйте Регламент Кабінету Міністрів України.
3. Письмово проаналізуйте положення Закону України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 року N 3166-VI .
4. Письмово проаналізуйте Закон України «Про столицю – місто-герой Київ» щодо повноважень Київської міської державної адміністрації.
5. Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з місцевими державними адміністраціями

Питання для самоконтролю:

1. Яка система органів виконавчої влади?
2. Центральні органи виконавчої влади.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: уряд, компетенція, центральні органи виконавчої влади, резолюція недовіри.

Тема 11. Конституційні засади судової влади в Україні. Конституційний Суд України. Прокуратура

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Письмово проаналізуйте:
  - юрисдикцію Міжнародного кримінального суду;
  - конституційно-правовий статус Вищої рада правосуддя;
  - правовий статус Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Питання для самоконтролю:

1. Яка система судоустрою в Україні?
2. Які повноваження Конституційного Суду України?
3. Яка компетенція прокуратури України?

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: правосуддя, судочинство, касація, апеляція.

Тема 12. Територіальний устрій України.

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Письмово проаналізуйте забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України.
2. Письмово проаналізуйте забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб.
3. Розкрийте особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях

Питання для самоконтролю:

1. Що розуміється під поняттям унітарна держава.
2. Що таке автономія і які є її види?

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: унітаризм, адміністративна автономія, територіальна автономія.

Тема 13. Конституційні засади місцевого самоврядування

Самостійна робота - 6 годин

Питання для самостійного вивчення.

1. Проаналізуйте рішення КСУ щодо відповідності Конституції України

положень ч.5 ст.6, ч.1 ст.11, ч.4 ст.16, п.п. 3, 5, 6, 9, 10, 16 ч.1 ст.26, ч.3, 4 ст.41, ч.6 ст.42, ст.ст. 51-54, ч.4 ст.61, ч.1 ст.62, ч.1, 6, 7 ст.63, ч.4-6 ст.78, ч.3, 5, 7 ст.79, п.2 розділу 5 “Прикінцеві та перехідні положення” Закону України “Про місцеве самоврядування в Україні” від 9 лютого 2000 р.

1. Проаналізуйте сучасні тенденції добровільного об’єднання територіальних громад в Україні.

3.Розкрийте аспекти співвідношення: децентралізація та реформа місцевого самоврядування.

Питання для самоконтролю:

1. Яка система місцевого самоврядування в Україні?

2. Що є матеріальною, фінансовою основою місцевого самоврядування ?

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: матеріальна та фінансова основа місцевого самоврядування, органи самоорганізації населення.

Тема 14. Форми держави в зарубіжних країнах

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Адміністративно-територіальний поділ унітарних держав.
2. Форми унітарних держав.
3. Види державного режиму.
4. Види автономій

Питання для самоконтролю:

1. Поняття форми держави та форми державного правління.
2. Виникнення федеративних держав і їх структура.
3. Підходи до питання структури федерації.
4. Територіальні федеральні органи.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: демократичний режим, авторитарний режим, тоталітарний режим, сецесія суб’єктів федерації.

Тема 15. Глава держави в зарубіжних країнах

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Порядок (система) престолонаслідування.
2. Форми президентури.
3. Президент гарант конституції.
4. Глава держави – Верховний головнокомандувач.
5. Президент гарант прав і свобод громадян.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття глави держави.
2. Монарх – глава держави.
2. Законодавчі вимоги до кандидатів на пост президента.
3. Строк повноважень президента.
4. Способи обрання президента.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: особливості прав, пільг, привілеїв глави держави, недоторканність монарха, обов'язки монарха, відповідальність президента, форми імпічменту, віце-президент.

Тема 16. Органи законодавчої влади в зарубіжних країнах

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Формування палат парламенту.
2. Обов'язки депутата.
3. Парламентські слухання.
4. Обговорення законопроекту.
5. Спеціальні парламентські процедури.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття законодавчої влади.
2. Структура парламенту.
5. Правове положення члена парламенту.
6. Сесії і засідання парламенту.
7. Парламенти з необмеженими повноваженнями, з обмеженими повноваженнями і консультативні парламенти.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: поняття парламенту, припинення повноважень палат, підстави розпуску парламенту, депутатський імунітет і індемнітет, парламентські розслідування.

Тема 17. Виконавча влада в зарубіжних країнах

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Види уряду.
2. Способи формування уряду.
3. Урядова правотворчість.
4. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади.
5. Відповідальність уряду і його членів.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття уряду. Склад уряду.
2. Прем'єр міністр. Державні міністри. Органи при уряді.
3. Президентський спосіб формування уряду.
4. Взаємовідносини між органами законодавчої і виконавчої влади.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: колективна і індивідуальна урядова відповідальність, імпічмент міністрів, запитання депутатів до глави уряду, інтерпеляція, запит.

Тема 18. Судова влада в зарубіжних країнах

Самостійна робота - 4 години

Питання для самостійного вивчення.

1. Форми діяльності судової влади.
2. Роль виконавчої влади по відношенню до судової влади.
3. Адміністративна юстиція.
4. Конституційно-правовий статус суддів.

Питання для самоконтролю:

1. Поняття судової влади.
2. Місце судової влади в системі органів державної влади та управління.
3. Судові органи в зарубіжних країнах.
4. Порядок створення судів.
5. Конституційне регулювання судової влади.

Завдання для роботи із словниками:

Розкрийте зміст понять: судова система, моделі побудови судової системи, досудові органи, суди загальної юрисдикції, спеціальні суди, принципи організації і діяльності правосуддя.

6. Індивідуальні завдання (курсіві, дипломні роботи)

Не передбачені програмою навчальної дисципліни.

7. Методи навчання

Під час освітнього процесу використовуються методи навчання: бінарні, частково-пошукові; *словесні методи* (лекція, розповідь-пояснення), *наочні* (ілюстрація), *практичні* (репродуктивні, проблемно-пошукові, інтерактивні (дискусія); частково-пошукові, проблемні, дальтон-технологія, активні та інтерактивні, інформаційні й евристичні («мозковий штурм», синектики, Сократів діалог, аналогій, стоп-кадр, ПОПіВ-формула, дискусія, термінологічний бій, синтез думок), метод ситуацій (ситуація-вправа, ситуація-оцінка, ситуація-проблема, ситуація-ілюстрація), імпульс-повідомлення, незакінчені речення, складання коментованої схеми навчального питання.

8. Форми та методи контролю, критерії оцінювання результатів навчання

Форми контролю - усне та письмове опитування. Контроль самостійної здійснюється шляхом перевірки виконаних завдань, передбачених програмою.

Методи поточного контролю:

- усне опитування (бліц-опитування, фронтальне опитування);
- робота за індивідуальними завданнями;
- тестування;
- поняттєве вправлення;
- групові завдання, що передбачають розв'язання або підготовку проблемних ситуацій.

При поточному контролі оцінюються усні виступи, вирішення практичних завдань і тестів, творчі й проектні роботи.

Методи підсумкового контролю: усна відповідь або тестування.

При підсумковому контролі застосовується 100-бальна шкала оцінювання, а також національна система (відмінно, добре, задовільно, незадовільно) та система ECTS (A, B, C, D, E, F, FX).

Розподіл балів, що присвоюються здобувачеві

Перша частина

Накопичення балів з тем за усі види робіт												Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
max 60%												залік	max
												max 40 %	
T.1	T.2	T.3	T.4	T.5	T.6	T.7	T.8	T.9	T.10	T.11	Самостійна робота	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5		

Друга частина

Накопичення балів з тем за усі види робіт								Підсумковий контроль	Підсумкова кількість балів
max 60%								екзамен	max 100 %
								max 40 %	
T.12	T.13	T.14	T.15	T.16	T.17	T.18	Самостійна робота	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5		

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90–100	відмінно	A	відмінне виконання
85–89	добре	B	вище від середнього рівня
75–84		C	загалом хороша робота
66–74	задовільно	D	Непогано
60–65		E	виконання відповідає мінімальним критеріям
35–59	незадовільно	Fx	необхідне перескладання
1–34		F	необхідне повторне вивчення курсу

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає дисципліна

Програми та силабус навчальної дисципліни, мультимедійна система з можливостями візуальної презентації навчальних матеріалів у вигляді слайдів та аудіо-/відео-, тексти лекції, навчально-методичні матеріали на офіційному вебпорталі НАВС «Дистанційні курси».

10. Перелік питань для підсумкового контролю з навчальної дисципліни

1. Акти Кабінету Міністрів України, їх місце в системі джерел конституційного права.
2. Акти Президента України та їх місце в системі джерел конституційного права України.
3. Бюджетна функція Верховної Ради України.
4. В'їзд в Україну і виїзд з України іноземців.
5. Введення в дію законів та інших актів Верховної Ради України.
6. Виборче право та виборча система. Особливості виборчої системи України.
7. Виборчий процес в Україні: поняття та стадії, законодавче регулювання стадій виборчого процесу.
8. Види конституцій. Основні положення теорії конституціоналізму.
9. Види парламентів в зарубіжних країнах.
10. Види судових органів.
11. Визначення результатів виборів.

12. Виконавчі органи сільських, селищних та міських рад.
13. Відповідальність в конституційному праві.
14. Відповідальність іноземців.
15. Відповідальність уряду.
16. Внутрішня структура парламенту.
17. Всеукраїнський референдум (предмет референдуму, проведення, опублікування його результатів).
18. Гарантії місцевого самоврядування.
19. Депутатські фракції (групи) у Верховній Раді України.
20. Державний режим в зарубіжних країнах.
21. Допоміжні органи і служби при Президентові України.
22. Загальна і організаційна структури парламентів.
23. Загальна характеристика форм держави в зарубіжних країнах.
24. Закріплення загальних засад конституційного ладу в Конституції України.
25. Історія конституційного розвитку України.
26. Керівні посадові особи Верховної Ради України (порядок обрання, повноваження).
27. Комітети і комісії Верховної Ради України: склад, порядок формування, функції та повноваження.
28. Компетенція Верховної Ради України.
29. Компетенція Кабінету Міністрів України.
30. Компетенція Президента України.
31. Конституційна юрисдикція. Місце Конституційного Суду України в механізмі державної влади.
32. Конституційний Суд України (порядок утворення, склад, компетенція, акти).
33. Конституційні обов'язки людини і громадянина.
34. Конституційні основи організації і діяльності прокуратури.
35. Конституційні принципи виборчого права України.
36. Конституційні принципи організації судової влади в країнах світу.
37. Конституційно-правовий статус Вищої ради правосуддя.
38. Конституційно-правовий статус парламентаря в зарубіжних країнах
39. Конституційно-правовий статус Президента.
40. Конституційно-правовий статус Ради національної безпеки і оборони України.
41. Конституційно-правовий статус Рахункової палати в Україні.
42. Конституційно-правовий статус Центральної виборчої комісії в Україні.
43. Конституційно-правові відносини України, їх специфіка і види.
44. Конституційно-правові норми України, їх види і специфіка.
45. Конституційно-правові основи взаємовідносин Президента України з Верховною Радою України.
46. Контрольна функція Верховної Ради України.
47. Методи впливу уряду на законодавчу діяльність парламенту.

48. Місце глави держави в системі влади зарубіжних країн.
49. Місце та роль конституційного права в системі національного права України.
50. Моделі судових систем.
51. Належність та набуття громадянства України.
52. Народний суверенітет і його співвідношення з національним і державним суверенітетом.
53. Органи виконавчої влади: види та порядок формування.
54. Оскарження рішень з питань громадянства України.
55. Основні гарантії діяльності народних депутатів України.
56. Основні права, свободи та обов'язки іноземців та осіб без громадянства.
57. Особисті права і свободи людини та громадянина.
58. Особливості законотворчого процесу в країнах світу.
59. Особливості конституційно-правового статусу монарха.
60. Особливості конституційно-правового статусу суддів в зарубіжних країнах.
61. Особливості статусу районних та обласних рад як органів місцевого самоврядування, що представляють спільні інтереси територіальних громад сіл, селищ, міст.
62. Парламент і парламентаризм.
63. Підстави припинення повноважень глави держави.
64. Повноваження глави держави.
65. Повноваження парламенту в зарубіжних країнах.
66. Політичні права і свободи людини і громадянина.
67. Поняття виборів та їх соціальна функція. Види виборів.
68. Поняття і ознаки державного органу України.
69. Поняття інституту глави держави його правовий статус.
70. Поняття та види конституційних гарантій захисту та здійснення прав та свобод людини і громадянина.
71. Поняття та види форм державно-територіального устрою в зарубіжних країнах.
72. Поняття та елементи правового статусу людини і громадянина.
73. Поняття та засади конституційного ладу та його співвідношення з державним ладом.
74. Поняття та місце уряду в системі вищих органів державної влади.
75. Поняття та ознаки місцевого самоврядування.
76. Поняття та ознаки парламенту. Верховна Рада – парламент України.
77. Поняття та особливості судової влади в зарубіжних країнах.
78. Поняття та система джерел конституційного права України.
79. Поняття та соціальна функція парламенту в зарубіжних країнах.
80. Поняття та стадії законодавчого процесу. Особливості прийняття конституційних законів.
81. Поняття, ознаки та принципи громадянства України.
82. Поняття, предмет і метод конституційного права України.

83. Поняття, риси та класифікація конституційних прав і свобод людини громадянина.
84. Поняття, соціальна функція та види референдумів в Україні.
85. Порядок внесення змін до Конституції України.
86. Порядок обрання Президента України.
87. Порядок обрання та заміщення посади глави держави.
88. Порядок підготовки та проведення першої сесії Верховної Ради України.
89. Порядок призначення і проведення всеукраїнського і місцевого референдумів.
90. Порядок призначення та повноваження Прем'єр-міністр України, Першого віце-прем'єр-міністра, віце-прем'єр-міністрів України.
91. Порядок припинення повноважень голів місцевих державних адміністрацій.
92. Порядок роботи парламенту в зарубіжних країнах.
93. Порядок усунення Президента України з поста в порядку імпічменту.
94. Порядок формування Кабінету Міністрів України та визначення його правового статусу.
95. Порядок формування місцевих державних адміністрацій.
96. Порядок формування органів виконавчої влади.
97. Порядок формування та склад уряду в зарубіжних країнах.
98. Постійні комісії місцевих рад.
99. Права та обов'язки народного депутата України у Верховній Раді України та її органах.
100. Право законодавчої ініціативи у Верховній Раді України.
101. Правовий статус біженців в Україні.
102. Предмет, система та джерела науки конституційного права.
103. Принципи організації і діяльності органів державної влади України.
104. Принципи правового статусу людини і громадянина.
105. Припинення громадянства України.
106. Припинення повноважень Кабінету Міністрів України.
107. Процедура розгляду справ Конституційним Судом України.
108. Ради – представницькі органи місцевого самоврядування.
109. Риси та юридичні властивості Конституції України. Охорона конституції.
110. Сесії рад як представницьких органів місцевого самоврядування в Україні.
111. Сесія Верховної Ради України: порядок скликання і проведення.
112. Система адміністративно-територіального устрою України.
113. Система галузі конституційного права України.
114. Система місцевого самоврядування: поняття та елементи.
115. Система органів державної влади в Україні, порядок їх формування.
116. Система судових органів. Конституційні принципи правосуддя.
117. Система судової влади в зарубіжних країнах.
118. Склад і структура місцевих державних адміністрацій.

119. Соціальні та економічні права і свободи людини і громадянина.
120. Спеціальні парламентські процедури.
121. Способи формування парламентів в зарубіжних країнах.
122. Статус суддів в Україні. Порядок призначення на посаду, звільнення з посади професійного судді.
123. Строк повноваження Верховної Ради України. Дострокове припинення повноважень Верховної Ради України.
124. Строк повноважень народного депутата України. Дострокове припинення повноважень народного депутата.
125. Суб'єкти права на конституційне подання до Конституційного Суду України.
126. Суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин.
127. Судова влада Великобританії.
128. Судова влада Італії.
129. Судова влада США.
130. Судова влада Франції.
131. Судова влада Японії.
132. Судова система Канади.
133. Судова система Німеччини.
134. Судовий захист прав і свобод людини і громадянина.
135. Сфера компетенції місцевого самоврядування. Акти місцевого самоврядування.
136. Територіальна, матеріальна і фінансова основа місцевого самоврядування в Україні.
137. Україна - суверенна, незалежна, демократична, правова, соціальна держава.
138. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини: функції і повноваження.
139. Уряд Великобританії.
140. Уряд Італії.
141. Уряд США.
142. Уряд Японії.
143. Уряд: поняття, функції та завдання.
144. Урядовий апарат, його функції і політична роль.
145. Установча функція Верховної Ради України.
146. Форма правління, форма державного устрою та державно-правовий режим у відповідності до Конституції України.
147. Форми державно-територіального устрою в зарубіжних країнах.
148. Форми правління в зарубіжних країнах.
149. Центральні органи виконавчої влади України: система, конституційні основи організації і діяльності. Місце і роль Міністерства внутрішніх справ в системі центральних органів виконавчої влади.
150. Чисельний склад та структура Верховної Ради України.

11. Рекомендовані джерела інформації

Основна література

1. Конституція України. Прийнята Верховною Радою України 28 червня 1996 р. із змінами. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
2. Про внесення змін до Конституції України: Закон України від 8 грудня 2004 року № 2222-IV. Відомості Верховної Ради України. 2005. № 2. Ст. 44.
3. Про внесення змін до Конституції України щодо проведення чергових виборів народних депутатів України, Президента України, депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 1 лютого 2011 року. Відомості Верховної Ради України України. 2011. N 10. Ст.68.
4. Про відновлення дії окремих положень Конституції України: Закон України від 21 лютого 2014 року № 742-VII. Голос України. 2014. 1 березня.
5. Про внесення змін до Конституції України (щодо правосуддя): Закон України від 2 червня 2016 року № 1401-VIII. Офіційний вісник України. 2016. № 51. Ст. 1799.
6. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору: Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. Відомості Верховної Ради. 2019. № 9. Ст.50.
7. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України" від 15 квітня 2014 року № 1207-VII: Закон України ". Офіційний вісник України. 2014. № 36. Ст. 957.
8. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 року. ВВРУ. 1990. № 31. Ст. 429.
9. Коментар до Конституції України: Науково-практичний коментар /В.Б. Аверьянов, О.В. Батанов, Ю.В. Баулын та ін.; Ред. Кол. В.Я. Тацій, Ю.П. Битяк, Ю.М. Грошевой та ін. – Харків: Видавництво «Право»; К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 808 с.
10. Виборчий кодекс України 19 грудня 2019 року № 396-IX. Голос України. № 251. 28 грудня 2019.
11. Віденська конвенція про право міжнародних договорів від 23 травня 1969р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118#Text
12. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналітичний огляд та коментар) / А. Стрижак. К.: Ін Юре, 2010. 629 с.
13. Методичні рекомендації щодо здійснення експертизи нормативно-правових актів (їх проектів) на відповідність Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [Електрон. ресурс]: Міністерство юстиції України, Урядовий уповноважений у справах Європейського суду з прав людини; затверджено Урядовим уповноваженим у справах Європейського суду з прав людини 15.08.2006. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0003323-06>.
14. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту: Закон України від 08 липня 2011 року. Офіційний вісник України від 12.08.2011. 2011. № 59. Стор. 83. Ст. 2347

15. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: Закон України від 23.02.2006 р. Відомості Верховної Ради України. 2006. №30. Ст. 260.

16. Про внесення зміни до статті 15 Закону України "Про доступ до публічної інформації" щодо зменшення строку оприлюднення проектів нормативно-правових актів, рішень органів місцевого самоврядування: Закон України від 15.09.2020 № 890-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/890-20#Text>

17. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 4. Ст. 65.

18. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII: Закон України. Офіційний вісник України. 2014. № 36. Ст. 957.

19. Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1992 № 731. URL:<http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/731-92-п>.

20. Про затвердження Порядку ведення Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів та користування ним : Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.2001 р. № 376 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/376-2001-%D0%BF>

21. Про затвердження Регламенту Кабінету Міністрів України: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.07.2007 № 950. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/950-2007-%D0%BF/conv#Text>

22. Про комітети Верховної Ради України: Закон України від 4 квітня 1995 р. Відомості Верховної Ради України. 1995. № 19. Ст. 134.

23. Про міжнародні договори України: Закон України від 29 червня 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 50. ст.540.

24. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 25. Ст. 20.

25. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. Відомості Верховної Ради України. 1999. № 20-21. Ст. 190.

26. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях у Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18 січня 2018 року № 2268-VIII. Офіційний вісник України. 2018. № 19. Ст. 630.

27. Про правовий статус осіб, зниклих безвісти: Закон України від 12 липня 2018 року № 2505-VIII. Офіційний вісник України. 2018. № 62. Ст. 2133.

28. Про Регламент Верховної Ради України: Закон України від 10.02.2010 № 1861-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/main/1861-17#n720>

29. Про службу в органах місцевого самоврядування: Закон України від 7 червня 2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 33. Ст. 175.

30. Про статус депутатів місцевих рад: Закон України від 11 липня 2002 р. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 40. Ст. 290.

31. Про статус народних депутатів України: Закон України від 22 бер.

2001 р. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 42. Ст. 212.

32. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. Відомості Верховної Ради України. 1998. – № 20. – Ст. 99.

33. Про Центральну виборчу комісію: Закон України від 30 червня 2004 р. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 5. Ст. 212.

34. Рішення Конституційного Суду України від 30 вересня 2010 року №20-рп/2010. У справі за конституційним поданням 252 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України „Про внесення змін до Конституції України“ від 8 грудня 2004 року №2222–IV (справа про додержання процедури внесення змін до Конституції України).

35. Івановська А. М. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб.: [у 2 ч.]; Хмельниц. ун-т упр. та права. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2018. Ч. 1. 2018. 591 с.

36. Конституційне право України. Повний курс: навч. посіб. / О. В. Совгіря, Н. Г. Шукліна. Київ: Юрінком Інтер, 2018. 554 с.

37. Конституційне право України. Погорілко В.Ф., Федоренко В.Л. К.:2011, «Ліра К»., 560 с.

38. Конституційне право України: навчальний посібник для підготовки до іспитів / І. Тетарчук, Т. Дяків. К.: Видавництво Центр навчальної літератури. 2020. 218с.

39. Конституційне право України: підручник / [Алмаші І. М. та ін.; уклад.: Коцкулич В. В., Джуган В. В.]; Держ. ВНЗ «Ужгород. нац. ун-т», юрид. ф-т, каф. конституц. права та порівнял. правознавства. 8-е вид., перероб. та допов. Ужгород: Гельветика, 2018. 409 с.

40. Конституційне право України: підручник / Т. М. Слінько, Л.І.Летнянчин, В.П. Колісник та ін.; за заг. ред. Т. М. Слінько. Харків: Право, 2020. 592 с.

41. Конституційне право: навч. посібник / Д. Терлецький, М. Афанасьєва, Ю. Батан [та ін.]; за заг. ред. Д. Терлецького; НУ «Одес. юрид. академія». Одеса: Фенікс, 2023. 584 с.

42. Кучук А. М. Конституційне право: Навчально-методичний посібник. Ч. 1 / А. М. Кучук, Ю. С. Завгородня. Дніпро : Середняк Т.К., 2023.128 с.

43. Летнянчин Л.І., Слінько Т. М. Конституційне право України: навч. посібник. К.: Право, 2021. 368 с.

44. Слінько Т.М. Конституційне право України: підручник. К.: Право, 2020. 592 с.

45. Слінько Т.М., Дахова І.І., Байрачна Л.К. Конституційне право: Навч. посібник. К.: Право. 2024. 372 с.

46. Совгіря О.В., Шукліна Н.Г. Конституційне право України. Повний курс. Юрінком Інтер. 2023. 556 с.

Додаткова література

47. Барабаш Ю., Берченко Г. Чи здатна захистити себе демократія в умовах війни? (На досвіді державного будівництва під час російської агресії). *Право України*. 2023 р. №1. С. 54-75.

48. Берназюк Я.О. Легітимні очікування (reasonable expectations) як складова принципу юридичної визначеності у вітчизняній та європейській судовій практиці. *Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка»*. 2021. № 2. С. 13-28.

49. Берч В. Зміст, спрямування та наповненість конституційно-правової гарантії права на спорт *Український часопис конституційного права*. 2023. № 1. С. 48-55.

50. Бисага Ю., Придачук О. Народовладдя в Україні як принцип формування органів державної влади. *Український часопис конституційного права*. 2023. № 1. С. 3-10.

51. Бондаренко Б. Зміна ролі Конституційного Суду внаслідок конституційної реформи (аналіз діяльності 2018 року). *Український часопис конституційного права*. 2019. № 1. С. 51-58.

52. Буханевич О.М., Кузніченко С.О., Мерник А.М. Зарубіжний досвід конституційно-правового регулювання обмеження прав людини в умовах надзвичайного та воєнного станів. *Вісник Національної академії правових наук України*. 2021. № 2. С. 56-65.

53. Величко Д.М., Савицька Л.С. Проблемні аспекти застосування практики Європейського суду з прав людини національними судами. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. № 1. С. 139-143.

54. Венгер В. Забезпечення системності національного законодавства в умовах війни: парламентський практичний вимір. *Право України*. 2023 р. №1. С. 76-93.

55. Віткова В.С. Система гарантій конституційного права на інформацію. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. № 2. С. 30-33.

56. Вігірінський А.В. Окремі аспекти функціонування принципу поділу влади в умовах правового режиму воєнного стану. *Право.UA*. 2023 р. №2. С. 20-27.

57. Галкін В.Л. Пенсійне забезпечення внутрішньо переміщених осіб в аспекті конституційного обов'язку держави *Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка»*. 2021. № 1. С. 25-34.

58. Герасимчук С.С. Правові засади розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах перехідного періоду. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. № 1. С. 26-20.

59. Гончарова К.А. Поняття «організаційно-правова форма» в муніципальному та цивільному праві. *Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія»*. 2021. № 1. С. 31-35.

60. Грень Н.М. Гарантування правової політики недискримінації. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2021. № 2. С. 17-20.

61. Грень Н.М. Розрізнення між поколіннями як підґрунтя дискримінації за віковою ознакою. Європейські перспективи. 2021. №2. С. 10-14.

62. Гусарев С.Д., Старицька О.О. Правове регулювання надання медичної допомоги в Україні. Збірник «Держава і право». 2021. Випуск 89. С. 23-34.

63. Демиденко В. О. Верховенство права як аксіологічна вершина системи принципів місцевого самоврядування. Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка». 2019. № 3(87). С. 167-176. <https://doi.org/10.33766/2524-0323.87.167-176>

64. Демиденко В.О. Гомеостаз в теорії та практиці муніципального права як комплексної галузі України. Філософські та методологічні проблеми права. 2019. №2. С.109-115.

65. Демиденко В.О. Муніципальна нормотворчість та муніципальна правотворчість: аспекти співвідношення. Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України. 2019. №18. С. 23-32.

66. Демиденко В.О. Розвиток партисипативної демократії як один із головних напрямів муніципальної реформи в Україні. Матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції «Децентралізація публічної влади в Україні: здобутки, проблеми та перспективи» 12 травня 2023 року організована Інститутом держави і права імені В. М. Корецького НАН України, Львівським національним університетом імені Івана Франка. – Київ; Львів; Щецин: ЛНУ імені Івана Франка, 2023. С. 133-137.

67. Демиденко В.О. Забезпечення права кожного на достатній життєвий рівень в умовах воєнного стану та післявоєнний період. зб. тез доп. Шостої Міжнар. наук.- практ. конф. «Адміністративна юстиція в Україні: проблеми теорії та практики» (м. Київ, 6 лип. 2023 р.). – Харків : Право, 2023. С 167-172.

68. Демиденко В.О. Ієрархічна система загальнодержавних джерел муніципального права України. Філософські та методологічні проблеми права. 2023. № 1. С. 63-71.

69. Демиденко В. О. Виключення рф з ООН як запорука забезпечення міжнародної безпеки. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Міжнародне та європейське право в сучасних умовах воєнної агресії рф проти України: проблеми і перспективи розбудови громадянського суспільства та формування нової архітектури світової безпеки» 16 травня 2023 року організована Київським національним університетом імені Тараса Шевченка, НН Інститутом міжнародних відносин. С. 25-28.

70. Євстігнєєв А.С. Позитивна дискримінація як метод забезпечення принципу рівності за виборчим законодавством України. Право.UA. 2023 р. №2. С. 5-11.

71. Зуй В.В. Співвідношення понять «захист і охорона суб'єктивних публічних прав» та «відповідальність за порушення суб'єктивного публічного права». Актуальні проблеми держави і права. 2021. С. 22-27.

72. Івановська А. М. Конституційне право зарубіжних країн: навч. посіб.:

[у 2 ч.]; Хмельниц. ун-т упр. та права. Хмельницький: Хмельниц. ун-т упр. та права, 2018. Ч. 2. 2018. 652 с.

73. Камінська Н.В., Демиденко В.О. Сталий енергетичний розвиток: міжнародні, конституційно-правові та доктринальні засади. Європейські перспективи. 2023. №3. С. 133-141. DOI 10.32782/EP.2023.3.17 https://ep.unesco-socio.in.ua/wp-content/uploads/archive/EP-2023-3/EP_2023_3_133.pdf

74. Камінська Н.В., Муза О.В., Демиденко В.О. Глобальна енергетична політика: проблеми концептуалізації та інституціоналізації. Юридичний науковий електронний журнал. 2023. № 4. С. 771-775. DOI <https://doi.org/10.32782/2524-0374/2023-4/187>

75. Ковальчук Ю.М. Досвід зарубіжних країн із регулювання діяльності виконавчих органів місцевих рад на базовому рівні. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2021. № 1. С. 36-40.

76. Костров В.О. Концепція соціальної і правової держави в Україні: теоретичний та конституційно-правовий аспекти. Вісник Чернівецького факультету Національного університету «Одеська юридична академія». 2021. № 1. С. 41-45.

77. Кресіна І. О., Стойко О. М. Чинники посилення політико-правового статусу міст. Збірник «Держава і право». 2021. Випуск 89. С. 221-230.

78. Коломійцев П. Конституційний зміст норми закону під час розгляду конституційних скарг Конституційним Судом України. Підприємництво, господарство і право. 2021. № 6. С. 128- 134.

79. Конституційне право України: навч. посіб. / Ю. О. Фрицький; Відкр. міжнар. ун-т розвитку людини «Україна», Ін-т права та суспіл. відносин. Київ: Університет «Україна», 2018. 220 с.

80. Конституційний процес в Україні: політико-правові аспекти: Бюлетень інформаційно-аналітичних матеріалів. 2021. № 5-6. 101 с.

81. Конституція України / упоряд.: Л. І. Бірюк, Н. І. Адамчик, Є. Г. Кудлай [та ін.]. Київ: ВАІТЕ, 2021. 324 с.

82. Косілова О.І., Федірко І.П. Політична участь в умовах партиципаторної та дорадчої демократії: новітні підходи, сучасне трактування. Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка». 2021. № 2. С. 28-40.

83. Магновський І.Й. Децентралізація публічної влади – невід’ємна складова розвитку громадянського суспільства в Україні: теоретико-правовий аспект. Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка». 2021. № 2. С. 49-59.

84. Магновський І.Й. Право громадян України на достатній життєвий рівень як один із ключових факторів розбудови соціальної держави. Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка». 2021. № 1. С. 44-52.

85. Миргород-Карпова В.В. Загальні засади організації та діяльності суддів в Україні. Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка». 2021. № 1. С. 61-69.

86. Макушев П.В., Хрідочкін А.В., Блінова Г.О., Талдикін О.В. Сучасна модель державної виконавчої служби в системі органів державної влади України. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. № 2. С. 105-113.
87. Максимов С.І., Сатохіна Н.І. Верховенство права і надзвичайний стан: генезис проблеми. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. № 2. С. 47-54.
88. Москалюк О.В. Подолання складних випадків колізій у конституційному законодавстві. Право.UA. 2023 р. №2. С. 16-20.
89. Некряч А. І., Лопушинський І. П., Оленковська Л. П. Місцева влада України на шляху демократичного транзиту: політико-управлінські аспекти. Збірник «Держава і право». 2021. Випуск 89. С. 230-249.
90. Непомнящий О.М., Марушева О.А., Медведчук О.В., Лагунова І.А., Кіслюк Д.В. Процеси децентралізації територіальної організації уряду: проблеми та перспективи. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. № 2. С. 86-92.
91. Корольчук О.Л. Національна стійкість до демократії: український досвід. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. № 2. С. 34-46.
92. Павленко В.П. Захист конституційного ладу держави: міжнародні й конституційно-правові аспекти. Європейські перспективи. 2021. №2. С. 15-19.
93. Петришин О.В., Петришин О.О., Гиляка О.С. Проблеми невиконання рішень Європейського суду з прав людини в Україні в контексті верховенства права (методологічний та порівняльний аспекти). Вісник Національної академії правових наук України. 2021. № 2. С. 18-24.
94. Петришин О.В., Гиляка О.С. Права людини в цифрову епоху: виклики, загрози та перспективи. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. № 1. С. 16-23.
95. Рижук Ю.М. Права людини і громадянина в умовах євроінтеграційних процесів в Україні. *Juris Europensis Scientia*. 2023. № 1. С. 22-26.
96. Савчин М. В. Порівняльне конституційне право: посібник. Ужгород. нац. ун-т. Юрид. ф-т, НДІ порівнял. публ. права та міжнар. права. Київ: Юрінком Інтер, 2019. 327 с.
97. Савчин М. Вступ, або Чинники трансформації конституційного права в умовах війни. *Право України*. 2023 р. №1. С. 9-11.
98. Селіванов А. О. Конституційне правосуддя в Україні: (авт. спецкурс): навч.-метод. посіб. Харків; Київ: Логос, 2018. 91 с.
99. Селіванов А. Сучасні реалії здійснення конституційного правосуддя: теорія і практика. Вісник Конституційного Суду України. 2021. № 2. С. 92-98.
100. Стефанчук Р.О., Стефанчук М.О. Особливості правового регулювання дієздатності неповнолітніх та проблеми їхньої емансипації. Вісник Національної академії правових наук України. 2021. № 2. С. 160-169.
101. Стефанчук М., Хладун О., Стефанчук Р. Встановлення довіри до Суду в Україні як стратегічне завдання для судової реформи. Доступу до правосуддя у Східній Європі. 2021. №3. С. 101-116.
102. Стрельцова О. Конституціоналізація співробітництва України з ЄС

на підставі угоди про асоціацію: перспективи розвитку. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2021. С. 57-61.

103. Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики : матеріали наукового семінару (25 червня 2021 р.) / Західний науковий центр НАН України та МОН України, Львівський державний університет внутрішніх справ; упоряд. М. Т. Гаврильців. Львів, 2021. 300 с.

104. Федоренко В.Л. Завдання та функції конституційного права як галузі конституційного права. Науково-теоретичний журнал «Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка». 2021. № 1. С. 80-89.

105. Чепульченко Т.О. Захист прав людини: теоретичний аспект. Збірник «Держава і право». 2021. Випуск 89. С. 44-55.

106. Чорненький В. Заборона політичних партій в умовах воєнного стану та її відповідність конституційним та європейським стандартам. Український часопис конституційного права. 2023. № 1. С. 10-24.

107. Шамрай В., Слюсаренко Ю. Трансформація державного суверенітету в умовах сучасного конституційно-правового розвитку. Вісник Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. Юридичні науки. 2021. С. 62-65.

108. Юркевич І., Романів А. Чергові повоєнні парламентські та президентські вибори в Україні: організаційні питання та виклики демократії. Український часопис конституційного права. 2023. № 1. С. 24-36.

15. Інформаційні ресурси

1. Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. URL: <http://portal.rada.gov.ua>

2. Офіційний веб-сайт Кабінету Міністрів України. URL: <http://kmu.gov.ua>

3. Офіційний веб-сайт Конституційного Суду України. URL: <http://ccu.gov.ua>

4. Офіційний веб-сайт Президента України. URL: <http://president.gov.ua>

5. Бібліотека Інституту Поглиблених Правничих Студій. Велика Британія. URL: <http://ials.sas.ac.uk/library/eservice/elibrary.htm>

6. Наукова бібліотека ім. М. Максимовича Київського національного університету ім. Тараса Шевченка. URL: <http://www.library.univ.kiev.ua>

7. Наукова бібліотека Національного університету «Києво-Могилянська академія». URL: <http://www.library.ukma.edu.ua>

8. Національна академія внутрішніх справ. URL: <http://www.naiu.kiev.ua>

9. Національна бібліотека Білорусі. URL: <http://www.nlb.by/portal/page/portal/index?lang=ru>

10. Національна бібліотека Німеччини. URL:

http://www.dnb.de/DE/Home/home_node.html

11. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського. URL: <http://www.nbu.gov.ua>

12. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого. URL: <http://www.nplu.org>

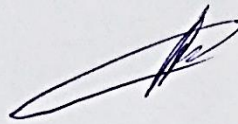
13. Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <http://www.niss.gov.ua>

14. Центр політико-правових реформ. URL: <http://pravo.org.ua>

15. Міністерство юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/>

16. Міністерство внутрішніх справ. URL: <https://mvs.gov.ua/>

Підпис автора РПНД

Володимир ДЕМИДЕНКО